

ZAKONOM PROTIV HOMOFBIJE

Ova brošura proizvod je dugogodišnjeg iskustva **Iskoraka – Centra za prava seksualnih i rodni manjina** u području suzbijanja diskriminacije protiv gejeva, lezbijki, biseksualnih i transrodnih osoba.

Iskorak se aktivno bavi javnim zagovaranjem za suzbijanje svih oblika diskriminacije po osnovi spolne orijentacije ili rodnog identiteta te je u praksi pružanja direktne pravne zaštite gejevima, lezbijkama, biseksualnim i transrodnim osobama stekao značajno iskustvo u suzbijanju diskriminacije kao visoko prevalentne društvene pojave čiji je najprominentniji značaj izolacija seksualnih i rodni manjina iz društva i njihova socijalna marginalizacija.

S obzirom da je osnovan prije no što je hrvatsko zakonodavstvo započelo sa afirmativnim promjenama u smjeru kreiranja i provedbe politika suzbijanja diskriminacije, Iskorak je imao prilike upoznati se sa razvojem hrvatskog zakonodavstva, pri čemu kao pozitivne promjene svakako ističe zakonsko prepoznavanje istospolnih zajednica te donošenje [Zakona o ravnopravnosti spolova](#) iz 2003. godine, [usvajanje definicije zločina iz mržnje u kaznenom zakonodavstvu](#) iz 2006. godine te svakako usvajanje [Zakona o suzbijanju diskriminacije](#) koji je na snagu stupio 01. siječnja 2009. godine.

I dok još uvijek ostaje učiniti značajne zakonodavne promjene u smislu proširivanja prava u istospolnim zajednicama – izjednačavanje prava istospolnih i bračnih partnera te ujednačavanje primjene obiteljskog zakonodavstva, Iskorak ističe da je doista značajan pomak u

određivanju učinkovitih mehanizama zaštite od diskriminacije, a u skladu sa duhom zakonodavstva Europske unije, učinjen upravo donošenjem Zakona o suzbijanju diskriminacije.

Brošura je u prvom redu namijenjena krajnjim korisnicima, osobama koje trpe ili su pretrpjele diskriminaciju temeljenu na spolnoj orijentaciji ili rodnom identitetu, kako bi se upoznale sa mogućnostima koje su im na raspolaganju radi zaštite njihovih prava.

Također, informativni karakter brošure može biti koristan drugim organizacijama civilnog društva koje se bave pravima seksualnih i rodni manjina, pravnicima, institucijama, medijima i svima koji se u svojem društvenom djelovanju susreću sa diskriminacijom i rade na njezinom suzbijanju.

U kontekstu buduće primjene novih zakonskih propisa, Iskorak naglašava svoje kontinuirano usmjerenje prema suzbijanju svih oblika diskriminacije protiv seksualnih i rodni manjina ističući trajni angažman namijenjen upravo postizanju potpune društvene jednakosti za sve građane u Republici Hrvatskoj.

OPĆENITO O DISKRIMINACIJI

TO SU ANTI-DISKRIMINACIJSKI PROPISI?

Anti-diskriminacijski propisi su skup zakonskih odredbi kojima se brane različiti oblici diskriminacije te propisuju mehanizmi pravne zaštite za osobe koje trpe ili su pretrpjele diskriminaciju.

KOJI PROPISI BRANE DISKRIMINACIJU PO OSNOVI SPOLNE ORIJENTACIJE ILI RODNOG IDENTITETA?

Od 2003. godine, zbog potrebe za usklađivanjem hrvatskog zakonodavstva sa pravnom stečevinom Europske unije, Hrvatski sabor usvojio je niz zakona u čijim je pojedinačnim odredbama zabranjena diskriminacija po osnovi spolne orijentacije, s time da su najvažniji bili [Zakon o ravnopravnosti spolova](#) te [Zakon o istospolnim zajednicama](#).

Od 01. siječnja 2009. godine u primjeni je [Zakon o suzbijanju diskriminacije](#) koji brani bilo koji oblik diskriminacije i to više ne samo po osnovi spolne orijentacije, već i po osnovi rodnog identiteta. Ovo je najvažniji anti-diskriminacijski propis jer pored zabrane diskriminacije propisuje i konkretne mjere koje se mogu poduzeti radi zaštite od diskriminacije i naknade štete koja je prouzročena diskriminacijom.

TO JE DISKRIMINACIJA I KOJI SU NJEZINI OBLICI?

Diskriminacija je svaki oblik nejednakog postupanja prema osobama zbog neke njihove razlike. U kontekstu ove brošure spominjemo samo spolnu orijentaciju i rodni identitet mada diskriminacija može biti počinjena i po osnovi drugih razlikovnih osobnih karakteristika kao što su spol, društveni položaj, rasa, nacionalnost, etnička pripadnost, zdravstveni status, itd.

Diskriminaciju može predstavljati i jednako postupanje prema osobama koje bi, u odnosu na ostvarivanje određenih prava, trebale imati prednost.

DISKRIMINACIJA MOŽE BITI IZRAVNA I NEIZRAVNA.

Izravna diskriminacija je svako postupanje uvjetovano spolnom orijentacijom ili rodnim identitetom osobe kojom se ona stavlja ili je bila stavljena ili bi mogla biti stavljena u nepovoljniji položaj od druge osobe u usporedivoj situaciji.

Primjeri izravne diskriminacije:

- » *Osoba homoseksualne spolne orijentacije smještena je na neudobno i izolirano radno mjesto nakon što je poslodavac saznao za njezinu spolnu orijentaciju;*
- » *Najmodavac stambenog prostora otkazao je dvojici muškaraca Ugovor o najmu stana nakon što je saznao da oni žive u istospolnoj zajednici;*
- » *Osobi koja je promijenila spol brani se korištenje toaleta koji odgovara njezinom rodnom identitetu.*

Neizravna diskriminacija postoji kada naizgled neutralna odredba, kriterij ili praksa, stavlja ili bi mogla staviti osobe u nepovoljniji položaj po osnovi spolne orijentacije ili rodnog identiteta u odnosu na druge osobe u usporedivoj situaciji, osim ako se takva odredba, kriterij ili praksa mogu objektivno opravdati zakonitim ciljem, a sredstva za njihovo postizanje su primjerena i nužna.

U praksi su rijetki primjeri neizravne diskriminacije po osnovi spolne orijentacije, dok diskriminacija vezana uz rodni identitet može biti neposredno povezana sa izravnom ili neizravnom diskriminacijom po osnovi spola.

UZNEMIRAVANJE I SPOLNO UZNEMIRAVANJE PREDSTAVLJAJU DISKRIMINACIJU

Uznemiravanje je svako neželjeno ponašanje uzrokovano spolnom orijentacijom ili rodnim identitetom koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.

Primjeri uznemiravanja

- » *Osobu homoseksualne spolne orijentacije prolaznici na ulici nazivaju pogrdnim imenima i vrijeđaju korištenjem riječi kao što su „pederčina“, „lezbača“ i dr;*
- » *Konobari u kafiću rugaju se gostima za koje sumnjaju da su homoseksualci;*
- » *Osobu različitog rodnog identiteta zdravstveni djelatnici u bolnici ismijavaju zbog njenog načina odijevanja;*
- » *Spolno uznemiravanje je svako verbalno, neverbalno ili fizičko neželjeno ponašanje spolne naravi koje ima za cilj ili stvarno predstavlja povredu dostojanstva osobe, a koje uzrokuje strah, neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje.*

Primjeri spolnog uznemiravanja

- » *Zaposlenici iz poduzeća u kojem radi homoseksualni muškarac ostavljaju mu na radnom stolu pornografske fotografije razgolićenih žena;*
- » *Prilikom pregleda pacijentice lezbijke, ginekolog se za vrijeme pregleda podrugljivo smješka aludirajući na njenu spolnu orijentaciju.*

Važno je znati da uznemiravanje po osnovi spolne orijentacije ili rodnog identiteta nije isto što i spolno uznemiravanje po tim osnovama. Spolno uznemiravanje mora biti spolne naravi, pa će se o takvom obliku diskriminacije raditi kod verbalnog, neverbalnog ili fizičkog napada na spolni integritet osobe.

Također, spolno uznemiravanje, ovisno o njegovoj vrsti i opsegu kojim se napada na spolni integritet druge osobe, može predstavljati i kaznena djela, kao npr. kazneno djelo bludne radnje.

Segregacija se smatra diskriminacijom. Segregacija predstavlja prisilno i sustavno razdvajanje osoba po osnovi spolne orijentacije ili rodnog identiteta.

POTICANJE NA DISKRIMINACIJU SMATRA SE DISKRIMINACIJOM

Primjer:

» *Roditelj potiče dijete na nasilje prema osobama homoseksualne spolne orijentacije.*

Propuštaje razumne prilagodbe prema osobama s invaliditetom, ukoliko njihovo zdravstveno stanje predstavlja određeni stupanj invalidnosti, smatrat će se također diskriminacijom ukoliko se propušta poduzeti mjere kojima se tim osobama omogućava korištenje javno dostupnih resurda, sudjelovanje u javnom i društvenom životu, pristup radnom mjestu i odgovarajući uvjeti rada. Za propuštanje razumne prilagodbe kao oblik diskriminacije u obzir dolazi kombinacija diskriminacijskih osnova – invaliditeta sa spolnom orijentacijom ili rodnim identitetom.

Diskriminacija može imati i teže pojavne oblike:

- » *ona koja je počinjena prema više diskriminacijskih osnova, kao npr. spolna orijentacija i rodni identitet ili rodni identitet i spol ili spolna orijentacija odnosno rodni identitet i zdravstveno stanje, itd;*
- » *ona koja je počinjena više puta (ponovljena diskriminacija), kao npr. liječnik je više puta terapijski tretirao homoseksualnu osobu smatrajući da je homoseksualnost bolest;*
- » *ona koja je počinjena kroz dulje vrijeme (produljena diskriminacija), kao npr. poslodavac kontinuirano naziva homoseksualnog radnika pogrdnim nazivima; ili*
- » *ona koja posebno teško pogađa žrtvu diskriminacije, kao npr. osoba u postupku promjene spola pokušala je samoubojstvo zbog kontinuiranog uznemiravanja od strane njezinih radnih kolega.*

NA KOGA SE SVE ODNOSI ZABRANA DISKRIMINACIJE?

Zabrana diskriminacije odnosi se na postupanje svih državnih tijela, tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave, pravne osobe s javnim ovlastima te na postupanje svih pravnih i fizičkih osoba.

Dakle, za razliku od ranijih propisa, Zakon o suzbijanju diskriminacije prepoznaje mogućnosti diskriminacije pa kada je ona počinjena i samo između dvije fizičke osobe.

GDJE JE DISKRIMINACIJA ZABRANJENA?

Diskriminacija je zabranjena u svim područjima društvenog djelovanja i u kontekstu interakcije svakog pojedinca sa društvom, a osobito u područjima:

1. Rada i uvjeta rada; mogućnosti obavljanja samostalne ili nesamostalne djelatnosti, uključujući kriterije za odabir i uvjete pri zapošljavanju te napredovanju; pristup svim vrstama profesionalnog usmjeravanja, stručnog osposobljavanja i usavršavanja te prekvalifikacije

- » *Poslodavac odbija zaposliti muškarca koji se javno deklarirao kao homoseksualac;*
- » *Iako ima potrebne kvalifikacije i radni sta, homoseksualna žena koja radi u državnoj službi ne može napredovati jer joj nadređeni spominje da „ne želi sramotiti državu“;*

2. obrazovanja, znanosti i športa

- » *Obrazovna ustanova odbija upisati osobu koja se deklarira kao homoseksualac;*
- » *Sportaš je isključen iz svojeg kluba nakon što se deklarirao kao homoseksualac;*
- » *Žena koja je promijenila spol ne može se uključiti u žensku sportsku kvalifikaciju.*

3. socijalne sigurnosti, uključujući i područje socijalne skrbi, mirovinskog i zdravstvenog osiguranja te osiguranja za slučaj nezaposlenosti

- » *Djelatnik centra za socijalnu skrb odbija pružiti potrebnu pomoć osobi za koju je saznao da je homoseksualne spolne orijentacije;*
- » *Osobi koja želi promijeniti spol negira se pravo na pokrivanje troškova liječenja.*

4. zdravstvene zaštite

- » *Obiteljska liječnica obavještava članove obitelji o spolnoj orijentaciji pacijenta koji joj se povjerio;*
- » *Psihijatar liječi osobu isključivo zbog njene spolne orijentacije;*
- » *Liječnik odbija pružiti liječničku pomoć osobi koja je promijenila spol.*

5. pravosuđa i uprave

- » *Državni odvjetnik traži strožu kaznu za počinitelja kaznenog djela koji je homoseksualac;*
- » *Centar za socijalnu skrb pokreće postupak za oduzimanje roditeljske skrbi protiv majke koja je lezbijka;*
- » *Policijski službenici u službenim zabilješkama vode podatke o spolnoj orijentaciji ili rodnom identitetu osoba iako to nije važno za konkretan slučaj.*

6. stanovanja

- » *Najmodavac odbija dati stan u najam osobama homoseksualne spolne orijentacije;*

7. javnog informiranja i medija

- » *novinar neovlašteno otkriva javnosti privatne podatke o osobama homoseksualne orijentacije;*
- » *urednik odbija objaviti novinarski prilog koji je napisala lezbijka.*

8. pristupa dobrima i uslugama te pružanju istih

- » *Konobar odbija posluživati osobe homoseksualne spolne orijentacije;*

9. članstva i djelovanja u sindikatima, organizacijama civilnoga društva, političkim strankama ili bilo kojim drugim organizacijama;

- » *Politička stranka javno se deklarira kao ona koja ne prima homoseksualce za članove;*
- » *Organizacija civilnog društva ne želi primiti u članstvo homoseksualnu osobu.*

10. Sudjelovanja u kulturnom i umjetničkom stvaralaštvu;

- » *ravnatelj umjetničke galerije odbija izložiti umjetnine koje je izradila osoba homoseksualne spolne orijentacije.*
- » *ravnatelj knjižnice odbija omogućiti korištenje prostorija knjižnice lezbijskoj udruzi.*

DISKRIMINACIJA KAOPREKRŠAJ ILI KAZNENO DJELO

MOŽE LI SE DISKRIMINACIJA TRETIRATI KAO PREKR AJ?

Prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije, postoje neki javni oblici diskriminacije koji se mogu tretirati kao prekršaji.

Ukoliko je tko povrijedio dostojanstvo osobe zbog njene spolne orijentacije ili rodnog identiteta, a to je učinio s ciljem da toj osobi prouzroči strah, odnosno stvori neprijateljsko, ponižavajuće ili uvredljivo okruženje, sud ga može za prekršaj kazniti novčanom kaznom od 5.000,00 do 30.000,00 kuna. Ako je riječ o obrtniku ta kazna može najviše biti 200.000,00 kn, a ukoliko je riječ o pravnoj osobi onda novčana kazna može biti najviše 300.000,00 kn. U nešto većoj mjeri izricanja sankcije novčane kazne nalazi se se takvo djelo koje je bilo spolne naravi.

Prekršajno se može kazniti i onaj tko s namjerom dovede u nepovoljniji položaj osobu koja je u dobroj vjeri prijavila diskriminaciju ili na bilo koji način sudjelovala u postupku zbog diskriminacije, za što je moguće izreći novčanu kaznu u iznosu od 1.000,00 do 20.000,00 kuna. Jednakom kaznom kaznit će se i onak tko je doveo u nepovoljniji položaj osobu koja je nazočila diskriminaciji ili je odbila provesti kakvo diskriminatorsko postupanje. Kažnjava se i pokušaj tih prekršaja. Odgovorni su i obrtnici kao i pravne osobe, za što su naravno propisane i mnogo veće novčane kazne.

KADA SE DISKRIMINACIJA TRETIRA KAO KAZNENO DJELO?

Hrvatsko kazneno zakonodavstvo prepoznaje dva kaznena djela koja su povezana s diskriminacijom i to (1) **kazneno djelo povrede ravnopravnosti građana** i (2) **kazneno djelo rasne i druge**

diskriminacije. Riječ je o kaznenim djelima koja su u osnovi slična i samo male razlike čine među njima distinkciju, a za oba kaznena djela propisana je jednaka kaznena sankcija – kazna zatvora u trajanju od šest mjeseci do pet godina. Kažnjava se i pokušaj tih djela.

Pored ova dva kaznena djela, u obzir dolaze i druga kaznena djela, kao npr. kazneno djelo uvrede, klevete, tjelesne ozljede, te tjelesne ozljede, nasilničkog ponašanja, bludnih radnji, silovanja, nesavjesnog liječenja, samovoljnog liječenja ili teškog ubojstva, ukoliko su ta djela počinjena iz mržnje prema osobama zbog njihove spolne orijentacije ili rodnog identiteta. U tim kaznenim djelima, naravno, mora biti sadržana diskriminacijska osnova da bi se moglo govoriti o zločinima iz mržnje.

KAKO SE POKREĆE PREKRŠAJNI ILI KAZNENI POSTUPAK?

Prekršajni postupak pokreće se postavljanjem optužnog prijedloga nadležnom Prekršajnom sudu. Osobe ovlaštene za pokretanje postupka nazivaju se ovlaštenim tužiteljima, a to su (1) **državni odvjetnik**, (2) **tijelo državne uprave** (npr. Ministarstvo unutarnjih poslova), (3) **pravna osoba s javnim ovlastima**, (4) **Pučki pravobranitelj i posebni pravobranitelji** i (5) **oštećenik**.

Oštećenik je osoba koja je oštećena diskriminativnim postupanjem (žrtva diskriminacije).

Kazneni postupak pokreće se također postavljanjem optužnog prijedloga kaznenom odjelu nadležnog Općinskog suda. Kako se za kaznena djela povrede ravnopravnosti građana i rasne i druge diskriminacije pokreće po službenoj dužnosti, to prvenstvo u kaznenom progonu ima nadležno Općinsko državno odvjetništvo.

Međutim, ukoliko nadležno Općinsko državno odvjetništvo odustane od progona, oštećenik ima pravo nastaviti progon pred nadležnim sudom.

Počinjene kaznenih djela prijavljuje se policiji i nadležnom Državnom odvjetniku. [Kaznenu prijavu zbog diskriminacije mogu prijaviti Pučki pravobranitelj i posebni pravobranitelji, a to mogu učiniti i sve pravne i fizičke osobe koje su saznale za počinjenje tih kaznenih djela.](#)

Kaznena djela uvrede, klevete i tjelesne ozljede progone se po privatnoj tužbi, što znači da oštećenik sam mora podnijeti tužbu nadležnom sudu.

Iako oštećenik ima pravo sam pokrenuti prekršajni ili kazneni postupak, zbog složenosti pravne materije preporuča se da prije pokretanja postupka zatraži pomoć odvjetnika.

KOJA SU PRAVA OŠTEĆENIKA U PREKRŠAJNOM ILI KAZNENOM POSTUPKU?

Oštećenik koji u prekršajnom ili kaznenom postupku sudjeluje kao tužitelj ima sva prava koja mu kao takvome pripadaju, dakle, sva prava koja bi u tom postupku imao državni odvjetnik ili drugo nadležno tijelo, osim onih ovlasti koje ta tijela imaju po posebnim zakonskim propisima.

Oštećenik ima pravo predlagati izvođenje dokaza i ispitivanje određenih svjedoka. On ima pravo aktivno sudjelovati u postupku, stavljati primjedbe na provođenje postupka, predlagati istražne radnje, tijekom glavne rasprave stavljati primjedbe na zapisnik i tražiti konstatacije, ispitivati okrivljenike i svjedoke.

Također, oštećenik ima pravo postaviti i imovinsko-pravni zahtjev

radi naknade materijalne ili nematerijalne štete. Međutim, u praksi se često dešava da zbog složenosti i specifičnosti pravne materije, oštećenik bude upućen da pokrene poseban spor pred građanskim odjelom nadležnog Općinskog suda.

Oštećenik ima pravo ovastiti odvjetnika da u njegovo ime nastupi kao tužitelj ili sudjeluje u postupku. Oštećenik, kao žrtva težih kaznenih djela, ima pravo i na podršku koje Ministarstvo pravosuđa pruža kroz posebno osnovane urede za pružanje podrške žrtvama kaznenih djela.

KAKO OŠTEĆENIK MOŽE DOKAZATI DISKRIMINACIJU?

Kada je riječ o prekršajnom ili kaznenom postupku, izvođenje dokaznih prijedloga da je počinjen specifičan prekršaj ili kazneno djelo sa diskriminacijskim obilježjima, jest na tužitelju. Dakle, ukoliko samostalno pokreće ili nastavlja postupak, i oštećenik je dužan dokazati da je osoba koju se tereti (okrivljenik) počinila prekršaj odnosno kazneno djelo.

To se može sastojati od predlaganja uvida u specifične dokumente (npr. odluka o otkazu Ugovora o radu), ispitivanja svjedoka (npr. onih koji su nazočili diskriminaciji) ili ispitivanja okrivljenika. Treba znati da okrivljenik u postupku nije dužan odgovarati na pitanja niti je dužan iznositi svoju obranu.

MEHANIZMI ZAŠTITE OD DISKRIMINACIJE

TKO JE PUČKI PRAVOBRANITELJ I KOJA JE NJEGOVA ULOGA?

Pučki pravobranitelj osnovan je na temelju odredaba Ustava Republike Hrvatske, a imenuje ga Hrvatski sabor dajući mu ovlasti kojima, kao neovisno tijelo, štiti ustavna i zakonska prava građana u postupcima pred državnom upravom i tijelima s javnim ovlastima, Ministarstvom obrane, oružanim snagama i službama sigurnosti, pred tijelima lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Zakonom o suzbijanju diskriminacije propisana mu je uloga Središnjeg tijela za suzbijanje diskriminacije. Sa proširenim ovlastima, u slučajevima diskriminacije, **Pučki pravobranitelj može:**

- » zaprimati prijave svih fizičkih i pravnih osoba;
- » fizičkim i pravnim osobama koje su podnijele pritužbu zbog diskriminacije pružati potrebne obavijesti o njihovim pravima i obvezama te mogućnostima sudske i druge zaštite;
- » ako nije započet sudski postupak, ispitivati pojedinačne prijave i poduzimati radnje iz svoje nadležnosti za otklanjanje diskriminacije i zaštitu prava diskriminirane osobe;
- » upozorava javnost na pojave diskriminacije;
- » uz pristanak stranaka provodi postupak mirenja uz mogućnost sklapanja izvansudske nagodbe;
- » podnosi kaznene prijave u vezi sa slučajevima diskriminacije nadležnom državnom odvjetništvu;
- » prikuplja i analizira podatke o slučajevima diskriminacije;
- » u svom godišnjem izvješću, a po potrebi i izvanrednim izvješćem Hrvatski sabor izvješćuje o pojavama diskriminacije;
- » provodi istraživanja u području diskriminacije, daje mišljenja i preporuke te predlaže Vladi Republike Hrvatske odgovarajuća zakonska i strateška rješenja.

TKO SU POSEBNI PRAVOBRANITELJI I KOJA JE NJIHOVA ULOGA?

Posebni pravobranitelji osnovani su sa ciljem zaštite ustavnih i zakonskih prava građana pred istim tijelima kako je to propisano i za Pučkog pravobranitelja, samo je njihov djelokrug rada ograničen na pojedine skupine građana po posebnim zakonskim propisima. U Republici Hrvatskoj kao posebni pravobranitelji djeluju (1) **Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova**, (2) **Pravobraniteljica za osobe s invaliditetom** i (3) **Pravobraniteljica za djecu**.

Sve ovlasti Pučkog pravobranitelja, kada je riječ o diskriminaciji po osnovi spolne orijentacije, ima Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova. Dakle, osobe oštećene diskriminacijom po osnovi spolne orijentacije, za pomoć se mogu obratiti Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova.

Pored Zakona o suzbijanju diskriminacije, Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova djeluje na temelju odredaba Zakona o ravnopravnosti spolova. Temeljem toga Zakona zakonodavac nije zabranio diskriminaciju na osnovi rodnog identiteta pa je ostalo otvoreno da li je Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova nadležna postupati u slučajevima diskriminacije po osnovi rodnog identiteta. U svakom slučaju, za postupanje je nadležan Pučki pravobranitelj, kojemu se osoba oštećena diskriminacijom po osnovi rodnog identiteta može obratiti pa će on eventualno donijeti odluku o ustupanju predmeta Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova.

KAKO SE ISPITUJU PRIJAVE DISKRIMINACIJE?

Pučki pravobranitelj ili Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ispituju pojedinačne prijave diskriminacije na temelju podataka koje su dobili od prijavitelja, oštećene osobe kao i očitovanja koje su pribavili od osoba kojima se diskriminacija stavlja na teret, analiza, izvješća, statističkih podataka i drugih raspoloživih izvora.

Na internetskim stranicama Ureda Pučkog pravobranitelja može se pronaći formular za prijavljivanje diskriminacije. Prijavitelj, odnosno osoba oštećena diskriminacijom, može i sama sročiti predstavku, ali je važno da ona barem sadrži podatke koji su navedeni u tom formularu.

Pučki pravobranitelj ili Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ispitivat će pojedinačne prijave samo ukoliko prethodno nije pokrenut sudski postupak.

TO JE POSTUPAK MIRENJA I SKLAPANJE IZVANSUDSKE NAGODBE?

Postupkom mirenja pokušava se uspostaviti razumijevanje između počinitelja diskriminacije i osobe koja je oštećena diskriminacijom na način da se strane izmire i da postignu odgovarajući dogovor. Sklapanje izvansudske nagodbe znači da su se suprotstavljene strane uspjele nagoditi, primjerice, o tome da se diskriminatorno postupanje obustavi ili da se popravi šteta nastala tim postupanjem, kako se spor ne bi rješavao pred sudom. Popravak štete ponekad može biti čak i jednostavna isprika počinitelja diskriminacije, a ponekad i naknada materijalne i nematerijalne štete koja je proizašla iz diskriminatornog postupanja.

Taj postupak mogu, kada je riječ o diskriminaciji po osnovi spolne orijentacije ili rodnog identiteta obavljati Pravobraniteljica za ravnopravnost spolova ili Pučki pravobranitelj. Da bi se postupak mogao provesti mora postojati suglasnost svih strana.

SUDSKI POSTUPCI KOD DISKRIMINACIJE

Pored mogućnosti **prekršajnog** i **kaznenog progona** za počinitelja diskriminacije, postoji i njegova **građansko-pravna odgovornost** zbog počinjene diskriminacije. Riječ je o posebnom sudskom postupku na koji se, pored odredaba Zakona o suzbijanju diskriminacije na odgovarajući način primjenjuju odredbe Zakona o parničnom postupku. Ukoliko zaključi da je počinjena diskriminacija, sud može:

- » *utvrditi da je tuženik (počinitelj diskriminacije) povrijedio tužiteljevo (osoba oštećena diskriminacijom) pravo na jednako postupanje, odnosno da radnja koju je poduzeo ili propustio može neposredno dovesti do povrede prava na jednako postupanje – tužba za utvrđenje diskriminacije;*
- » *zabraniti poduzimanje radnji kojima se krši ili može prekršiti tužiteljevo pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njezine posljedice – tužba za zabranu ili otklanjanje diskriminacije;*
- » *obavezati tuženika da nadoknadi imovinsku i neimovinsku štetu uzrokovanu povredom prava zaštićenih Zakonom o suzbijanju diskriminacije – tužba za naknadu štete;*
- » *obavezati tuženika da o svojem trošku objavi u medijima presudu kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje.*

TKO SE MOŽE I KAKO OBRATITI SUDU?

Sudu se može obratiti svatko tko smatra da mu je zbog diskriminacije povrijeđeno neko pravo i u sudskom postupku ima pravo tražiti zaštitu toga prava. Osoba koja smatra da joj je pravo povrijeđeno obratit će se sudu podnošenjem odgovarajuće tužbe protiv onoga tko je počinio diskriminaciju.

Sudski postupak provodi se hitno.

Osoba čije pravo je povrijeđeno može sama sebe zastupati u postupku kao tužitelj, ali se preporuča da zbog složenosti pravne materije za sudjelovanje u postupku angažira odvjetnika.

KOME SE PRVO OBRATITI, PRAVOBRANITELJIMA ILI SUDU?

Rezultat sudskog postupka je uvijek najizvjesniji za stranke u tom postupku. Međutim, prije isteka rokova za pokretanje sudskog postupka, valja se obratiti Pravobraniteljici za ravnopravnost spolova odnosno Pučkom pravobranitelju radi ispitivanja mogućnosti izvansudske nagodbe te informiranja o pravima u sudskim postupcima za zaštitu od diskriminacije.

MOGU LI PRAVOBRANITELJI ZASTUPATI PRED SUDOM OSOBE KOJE SU OŠTEĆENE DISKRIMINACIJOM?

Ne. Pravobranitelji ne mogu zastupati pred sudom osobe koje su oštećene diskriminacijom. Za zastupanje pred sudom, oštećene osobe mogu ovlastiti odvjetnika.

TO SU PRIVREMENE MJERE I KADA SE ONE MOGU TRAZITI?

Privremene mjere u sudskom postupku su mjere kojima sud privremeno određuje radnje potrebne radi neposredne zaštite interesa stranaka u postupku, kao što je primjerice zaštita imovine.

Privremene mjere u slučajevima diskriminacije mogu se odrediti kada (1) tužitelj učini vjerojatnim da je povrijeđeno njegovo pravo na jednako postupanje i (2) da je određivanje mjere potrebno radi otklanjanja opasnosti od nenadoknadive štete, osobito teške povrede prava na jednako postupanje ili sprečavanja nasilja.

Kako osoba oštećena diskriminacijom može to dokazati pred sudom? Za razliku od kaznenog i prekršajnog postupka, u građanskom postupku prema odredbama Zakona o suzbijanju diskriminacije, teret dokazivanja je na protivnoj strani. Pri tome, međutim, osoba oštećena diskriminacijom mora učiniti vjerojatnim da je došlo do diskriminacije. Prema tome, tuženik (počinitelj diskriminacije) je taj koji će morati dokazati da nije počinio diskriminaciju i za to predložiti sudu valjane dokaze.

KOJI SU TO OBLICI NAKNADE ŠTETE KOJE OSOBA OŠTEĆENA DISKRIMINACIJOM MOŽE OSTVARITI?

Oblici naknade štete su imovinski i neimovinski.

Imovinski oblici naknade štete odnose se primjerice na štetu koja je nastala zbog neisplaćene plaće zbog diskriminacije, troškove povezane uz stanovanje, zdravstvenu zaštitu, druge troškove koji su proizašli iz diskriminatornog postupanja.

Neimovinski oblici naknade štete odnose se primjerice na štetu koja je nastala zbog pretrpljenog straha ili duševnih boli izazvanih diskriminatornim postupanjem. Novčani iznos naknade štete određuje se u sudskom postupku.

ŠTO AKO NITKO NE ŽELI SVJEDOČITI U KORIST OSOBE OŠTEĆENE DISKRIMINACIJOM ZBOG STRAHA OD NEGATIVNIH POSLJEDICA?

Svjedočenje o diskriminaciji može biti posebno teško ukoliko je svjedok u opravdanom strahu od negativnih posljedica ako bi posvjedočio na sudu o diskriminaciji. To je posebno aktualno pitanje kada je riječ o diskriminaciji na radnom mjestu. Kako Zakon o suzbijanju diskriminacije brani viktimizaciju, što znači da nitko ne smije biti doveden u nepovoljniji položaj zbog toga jer je sudjelovao u postupku vođenom povodom diskriminacije pa tako svjedok ima pravo na sudsku zaštitu od negativnih posljedica svojeg sudjelovanja, bez obzira na to kakav je bio ishod postupka u kojem je svjedočio.

KAKO OSOBI OŠTEĆENOJ DISKRIMINACIJOM MOGU POMOĆI UDRUGE ILI PRAVOBRANITELJI TIJEKOM POSTUPKA?

Udruge koje se bave zaštitom građana od diskriminacije, jednako kao i pravobranitelji, mogu se tijekom sudskog postupka zbog diskriminacije, ako se osoba oštećena diskriminacijom s time slaže, uključiti u postupak kao umješaći na strani tužitelja. U tom slučaju, umješaći imaju sva prava koja im prema odredbama Zakona o parničnom postupku pripadaju kao umješaćima, a to konkretno znači predlagati izvođenje dokaznih prijedloga i sudjelovati u raspravi na strani osobe oštećene diskriminacijom.

ŠTO JE UDRUŽNA TUŽBA?

Udružna tužba je sudski mehanizam zaštite od diskriminacije koji mogu pokrenuti udruge, tijela, ustanove i druge organizacije koje su osnovane u skladu sa zakonom, a imaju opravdani interes za zaštitu kolektivnih interesa određene skupine ili se u sklopu svoje djelatnosti bave zaštitom prava na jednako postupanje, ako učine vjerojatnim da je postupanjem tuženika povrijeđeno pravo na jednako postupanje većeg broja osoba koje pretežno pripadaju skupini čija prava tužitelj štiti.

Dakle, udružnu tužbu mogu podnijeti i udruge koje se bave zaštitom prava seksualnih i rodnih manjina. Zato je vrlo važno, pored obraćanja sudovima i nadležnim institucijama, informirati i udruge o slučajevima diskriminacije, kako bi u određenim slučajevima, kada sakupe više primjera diskriminacije, mogle podnijeti udružnu tužbu. Udružnom tužbom može se zathjevati od suda:

- » *utvrđivanje da je postupanje tuženika povrijedilo pravo na jednako postupanje u odnosu na članove skupine (npr. seksualnih i rodnih manjina);*
- » *zabrana poduzimanja radnji kojima se krši ili može prekršiti pravo na jednako postupanje, odnosno da se izvrše radnje kojima se uklanja diskriminacija ili njezine posljedice u odnosu na članove skupine;*
- » *da se presuda kojom je utvrđena povreda prava na jednako postupanje na trošak tuženika objavi u medijima.*
- » *Za razliku od redovnih tužbi po Zakonu o suzbijanju diskriminacije, koje može podnijeti osoba oštećena diskriminacijom, udružne tužbe podnose se nadležnim Županijskim sudovima.*

KOME SE OBRATITI ZA POMOĆ

ISKORAK

CENTAR ZA PRAVA SEKSUALNIH I RODNIH MANJINA

www.iskorak.org

informacije@iskorak.org

095 ISKORAK (095 47.56.725)

PRAVOBRANITELJICA ZA RAVNOPRAVNOST SPOLOVA

Preobraženska 4, 10 000 Zagreb

Tel: 01/4848-100, Fax: 01/4844-600

www.prs.hr

PUČKI PRAVOBRANITELJ

Opatička 4, 10 000 Zagreb

Tel: 01 / 4851.855, Fax: 01 / 6303.014

www.ombudsman.hr

DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO REPUBLIKE HRVATSKE

Gajeva 30a, 10 000 Zagreb

Tel: 01 / 4591.888

www.dorh.hr

MINISTARSTVO PRAVOSUĐA

Dežmanova ul. 10, 10 000 Zagreb

Tel: 01 / 3710.666

www.pravosudje.hr

IMPRESSUM

AUTOR:

Kristijan Grđan

IZDAVAČ:

ISKORAK

Centar za prava seksualnih i rodnih manjina

GSM: 095 ISKORAK (095 47.56.725)

e-mail: infomacije@iskorak.org

web: www.iskorak.org

NAKLADA:

2000 primjeraka

FINANCIJSKA PODRŠKA:

GRAD ZAGREB

Ured gradonačelnika

**Služba za promicanje ljudskih prava, ravnopravnosti
spolova, odnosa s nacionalnim manjinama i vjerskim
zajednicama i razvoj civilnog društva**

Park Stara Trešnjevka 2, Zagreb